

Onderzoek naar overlast: 'Het is geen een-op-een-verhaal van één type asielzoeker'

Overlast door asielzoekers wordt vaak gekoppeld aan zogenoemde 'veiligelanders': mensen uit landen die als veilig gelden en weinig kans maken op asiel. Maar zo zwart-wit is het niet. Twee onderzoekers over wat overlastgevers drijft. „Niet het paspoort, maar omstandigheden bepalen gedrag.”

ARLENE GELDERBLOM

Maandag komt demissionair minister Mona Keijzer (Asiel en Migratie) naar het aanmeldcentrum en het dorpshart van Ter Apel, waar de aanhoudende overlast een belangrijk onderwerp van gesprek zal zijn. Een recent landelijk onderzoek laat zien dat overlast en criminaliteit onder asielzoekers geen eenduidig verhaal vormen, maar ontstaan door uiteenlopende omstandigheden.

Voor *Wat hen beweegt* spraken criminoloog Marjolein Nillesen en socioloog Jos Kuppens met asielzoekers en professionals. Het onderzoek werd uitgevoerd door Bureau Beke, dat gespecialiseerd is in veiligheid en criminaliteit, in

opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC). Ook analyseerden de onderzoekers dossiers, politicijfers en eerdere studies.

Wie veroorzaken vooral overlast of criminaliteit?

Nillessen: „We zagen grofweg drie groepen. De eerste bestaat uit mensen met kansarme aanvragen, die

weinig perspectief hebben op een vergunning en uitsluiting ervaren. Daarnaast is er een groep die we de 'machtelozen' noemen: mensen die jarenlang vastzitten in procedures en door stress en frustratie psychisch in de knel raken. Incidenten zijn vaak een uiting van onmacht, niet berekening. Tot slot is er een groep verslaafden die kampen met structurele middelenproblematiek, vaak als coping voor trauma en stress.”

Kuppens: „Die drie groepen hebben allemaal een andere aanpak nodig. Overlast is geen een-op-een-verhaal van één type asielzoeker”.

Gaat het vaak om zogenoemde veiligelanders?

Nillessen: „Jonge mannen uit lan-

Plaatsnaambord van Ter Apel in de gemeente Westerwolde. FOTO: EMIEL MUJDERMAN

den als Marokko en Algerije komen relatief vaak in beeld, maar het is te simpel om gedrag direct aan een paspoort te koppelen. Kijk naar iemands ervaringen en omstandigheden. Het label 'veiligelanders' is beleidsmatig handig, maar kan groepen onterecht marginaliseren, terwijl veel mensen uit die landen géén overlast veroorzaken.”

Kuppens: „Gedrag komt vaker voort uit wat mensen hebben meegemaakt dan uit waar ze vandaan komen. Wie lang op straat of in kampen in het buitenland heeft moeten overleven, blijft in die overlevingsmodus, en dat zie je soms terug in incidenten.”

Uit het onderzoek blijkt dat meerdere omstandigheden tegelijk een rol spelen: asielzoekers worden vaak verplaatst, hebben weinig dagbesteding en ervaren lange, onzekere procedures. De handhaving verschilt bovendien per opvang; in grote centra is de kans groter dat asielzoekers minder in beeld zijn, waardoor de effecten zich op kunnen stapelen. Ook weten lokale criminele netwerken soms bewoners van azc's te rekruteren.

Individueel gaat het vaak om een combinatie van trauma, stress,

verveling, middelengebruik én mogelijk druk van familie om geld op te sturen, wat tot overlast of crimineel gedrag kan leiden.

De onderzoekers zien daarnaast een verschuiving: waar eerder vooral Noord-Afrikaanse mannen in beeld waren, gaat het nu in het nieuws steeds vaker om recent aangekomen Syrische jongeren. Zij kampen geregeld met problematisch middelengebruik en hebben op straat leren overleven, vaak in landen aan de randen van Europa.

Is er bewijs dat sommige asielzoekers met criminele bedoelingen naar Nederland komen?

Nillessen: „Er zijn geen harde bewijzen dat mensen met criminele intenties naar Nederland komen; dat beeld leeft vooral in het publieke debat. Wat we wel zien, is dat gedrag kan veranderen door omstandigheden: de reis, het leven in overlevingsstand of het vastlopen in lange procedures. Dat is iets anders dan met opzet komen om criminaliteit te plegen.”

Kuppens: „Als maar een heel klein deel crimineel gedrag vertoont, hoeveel van hen zou dan in Syrië of Afrika zeggen: 'Ik ga naar Nederland om rijk te worden van criminaliteit'? Dat zijn percentages

'Dagbesteding, werk en onderwijs zijn essentieel'

ver achter de komma.”

De onderzoekers brachten ook de huidige aanpak in beeld. Bij strafbare feiten treedt politie en justitie op, maar detentie is voorbehouden aan zwaardere delicten. Lichtere vergrijpen, zoals winkeldiefstal of openbare dronkenschap, leiden meestal tot een boete en niet tot celstraf.

Bij beginnende overlast zet het COA in op gesprekken en waarschuwingen. Werkt dat niet, dan volgen sancties zoals inhouding van leefgeld of overplaatsing naar een locatie met extra toezicht. Hoe vaker incidenten voorkomen, hoe strenger het regime.

In Ter Apel zijn er locaties met extra toezicht, zoals de verscherpt toezichtlocatie (vtl), met strengere regels en een dagprogramma. In de procesbeschikbaarheidslocatie (pbl) worden – na incidenten – alleen

asielzoekers met een kansarme aanvraag geplaatst; zij moeten dan in een bepaald gebied blijven. Dit is juridisch gevoelig vanwege de beperking van de bewegingsvrijheid.

Bij herhaald of ernstig wangedrag volgt soms overplaatsing naar de handhavings- en toezichtlocatie (htl) in Hoogeveen.

Hoe werkt die aanpak in de praktijk volgens jullie onderzoek?
Kuppens: „We hebben niet onderzocht of maatregelen zoals plaatsing in de htl voorkomen dat mensen opnieuw in de fout gaan, dus daar kunnen we niets over zeggen. Wel moet je altijd eerst kijken waar gedrag vandaan komt: bij psychische problemen of verslaving is zorg nodig, maar bij doelbewust crimineel gedrag moet je streng zijn, met handhaving en sancties.”

Nillessen: „COA-medewerkers zeiden het treffend: je moet mensen hun leermomenten niet ontnemen. Asielzoekers moeten gecorrigeerd worden wanneer iets hier niet kan, net als andere inwoners van Nederland. Soms omdat onze normen anders zijn, soms vanwege woonregels op COA-locaties, zoals de deur op slot doen terwijl je medebewoner nog buiten staat.”

Wat zijn de belangrijkste conclusies?

Kuppens: „Kijk naar gedrag, niet naar labels. Je hebt een aanpak nodig die per persoon verschilt, en die voorkomt dat mensen uit beeld raken, of een opvang nu groot of klein is. Je moet kunnen aanspreken en begeleiden, maar óók grenzen stellen. Beide kanten horen erbij.”

Nillessen: „En dagbesteding, werk en onderwijs zijn essentieel. Als mensen maandenlang niets mogen of kunnen doen, voelen ze zich nutteloos. Ze willen vooruitkomen, hier of elders. Zonder perspectief groeit vooral frustratie.”

Overlast tegenover criminaliteit

Overlast en criminaliteit moeten uit elkaar worden gehouden, benadrukken de onderzoekers. Ongeveer 3 procent van de asielzoekers wordt verdacht van misdrijven, meestal winkeldiefstal of handel in drugs. Overlast gaat vaker om gedrag — rondhangen, ruzies of openbare dronkenschap — dat niet altijd strafbaar is.

Buitengewoon Opsporingsambtenaren (BOA's) verkennen het centrum en omliggende gebieden in Ter Apel waar vaak overlast van asielzoekers voorkomt. Inwoners van het dorp en winkeliers ervaren vaak intimidatie, geweld, winkeldiefstallen en andere incidenten. ANP / HUISMAN MEDIA